

RESTAURAREA DRAPELULUI REGIMENTULUI 1 DE
TRANSMISIUNI, MD. 1922 – STUDIU DE CAZ

AURORA-FLORENTINA ILIE*

„Secțiunea de telegrafiști militari” a fost înființată prin Înaltul Decret nr. 1303 din 14 iulie 1873, când s-a hotărât ca în organica Batalionului de geniu din armata noastră, în cadrul primei Companii de minări să fie înființată și o secție de telegrafiști militari, acesta fiind actul de naștere al Transmisiunilor din Armata României. De pregătirea teoretică a telegrafiștilor se ocupau atât ofițerii de geniu, cât și unii lucrători specialiști ai Direcției Poștelor și Telegrafelor. Activitățile practice de specialitate se desfășurau sub conducerea directă a comandantului Companiei de minări¹.

Prin Înaltul Decret nr. 1132 din 28 mai 1874 numărul secțiilor de telegrafie militară crește la patru, asigurându-se și dotarea corespunzătoare a fiecăreia dintre ele. La numai câțiva ani de la înființare, aceste secții au participat la Războiul de Independență din 1877-1878 asigurând nevoile de conducere ale trupelor.

Prin Înaltul Decret nr. 1957 din 19 octombrie 1877, cele patru secții de telegrafie din Companiile de geniu au fost reorganizate în Compania 6 Telegrafie - prima companie de telegrafie din Armata României, iar la 5 decembrie în același an, Compania 6 Telegrafie a trecut în subordinea directă a Marelui Cartier General Român participând în continuare la luptele de la Vidin până la încheierea armistițiului cerut de guvernul turc².

Perioada de după Războiul de Independență din 1877-1878 și până la Primul Război Mondial este perioada în care se va trece de la mica specialitate militară de transmisiuni-telegrafie, la conturarea transmisiunilor ca specialitate distinctă, în cadrul căreia, alături de telegrafiști, se creează subunitățile de telefoniști, de telegrafie fără fir (T.F.F.), de curieri, etc. și apar primele regulamente și primele manuale de specialitate. Specialitățile subunităților de

* Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I” București.

¹ SMFT (M.Ap.N.), *Transmisiuni*, 2004-2014, p. 1.

² *Ibidem*.

transmisiuni se diversifică, în funcție de trupele cărora le asigurau legăturile (infanterie, artilerie, cavalerie), iar pregătirea cadrelor și a militarilor devine tot mai complexă. În preajma Primului Război Mondial, ca urmare a aplicațiilor și manevrelor executate, s-au concretizat principii mai clare de organizare a transmisiunilor, dintre care unele sunt valabile și astăzi. Mijlocul cel mai des utilizat la toate eșaloanele a fost telefonul, larg răspândit în înzestrarea unităților și marilor unități fiind apreciat de către comandanți, deoarece se puteau transmite cu ușurință comunicările și puteau purta convorbiri directe. În anul 1919, la 30 octombrie, Batalionul de specialități a fost transformat în Regiment de specialități, denumit ulterior Regimentul 1 Transmisiuni, care reprezenta la acea dată, primul regiment de transmisiuni din Armata României³.

Regimentul 1 de transmisiuni a primit primul drapel în data de 09 mai 1929, fiind înmănat de Principele Nicolae, la Palatul Cotroceni, în numele Regelui Mihai.

Drapelul prezentat în această lucrare face parte din seria de drapele noi, executate după 1922, când s-au modificat simbolurile fixate pe drapele, în mod deosebit stema Regatului României, stabilită prin legea din 23 iunie 1921⁴.

Colecția de drapele din Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I” este cea mai importantă colecție de acest gen din țară⁵. Întregul patrimoniu existent la Arsenalul Armatei a fost transferat Muzeului Militar Național, care a început să funcționeze din 1919, dar care a primit un statut juridic abia în anul 1923⁶.

Denumirile de „drapel” și „stindard” se dau numai steagurilor militare, deoarece forma, dimensiunile și accesoriiile acestora (cravate, decorații, panglici de decorații), sunt hotărâte prin legi și regulamente militare și sunt puse în serviciu și retrase numai prin Decret Regal sau prin Decret Prezidențial; toate celelalte sunt denumite steaguri⁷.

La început drapelul a servit la recunoașterea unităților militare pe câmpul de luptă, iar mai târziu a căpătat caracter de simbol⁸. Dragostea și respectul față de steag s-au consolidat puternic de-a lungul timpului în conștiința popoarelor. De apărarea lui au fost legate năzuințele de libertate, independență și unitate. Steagurilor li s-a dat un caracter sacru fiind păstrate cu

³ *Ibidem*, p. 2-3.

⁴ C. Moisil, *Stema României*, București, 1931, p. 20.

⁵ M. Radovici *Drapelele de luptă ocrotite de Muzeul Militar Central – nesecat izvor de educație patriotică*, în „Studii și materiale de muzeografie și istorie militară”, Muzeul Militar Central, nr. 16, București, 1983, p. 56.

⁶ Fond documentar M.M.C., Div. I, 414, p. 3, 9.

⁷ C. Andonie, C. Cristea *Drapele*, în „Istoricul Muzeului Militar Național 1923-2003”, p. 153-155.

⁸ A. D. Velcu, *Memorialul drapelelor oștirii române*, în „Buletinul Muzeului Militar Național”, nr. 1, București, 1937, p. 16-24.

venerație în timp de pace și de război. Având acest caracter, drapelul a fost și este și astăzi însemnul pe care se depune jurământul de credință al ostașilor așa cum este consemnat și în regulamentele militare.

Conform fișei de obiect (nr. inv. 9811) este un „drapel de mătase tricoloră, având în centru brodată stema țării, iar la colțuri cifrul regelui Ferdinand I. Hampa este de lemn cu acvila și placa de bronz; are brățară de metal cu inscripția unității. De hampă sunt prinse: cravata drapelului, „Crucea Comemorativă a Războiului 1916-1918”, „Avântul Țării”, „XXV de ani de serviciu”, toate cu panglică. Are port drapel. Lipsă învelitoarea de mușama”.

Proveniență: Primit de la Regimentul 1 de transmisiuni, 1948.

Inscripții: pe placă: ONOARE și PATRIE-REG. DE TRANSMISIUNI.

Dimensiunile pânzei: $L(h) = 76 \text{ cm}; l = 110 \text{ cm}$.

Au fost efectuate scăderile celor trei decorații de drapel: „Crucea Comemorativă a Războiului 1916-1918” cu panglică, „Avântul Țării” cu panglică și însemnul „XXV de ani de serviciu” (Scăderea nr. 25/26.06.2001).

Asupra acestui drapel au fost efectuate anterior intervenții de restaurare și conservare, prin acoperirea cu tul de protecție, din bumbac, precum și consolidări cu fire din mătase, integrate cromatic. Tul-ul a fost cusut manual, pe ambele fețe ale drapelului, în forme de romburi, iar pe margini a fost cusut cu tighel mecanic. În numeroase zone tul-ul a fost fixat cu aracet de mătasea drapelului. (Fig. 1).

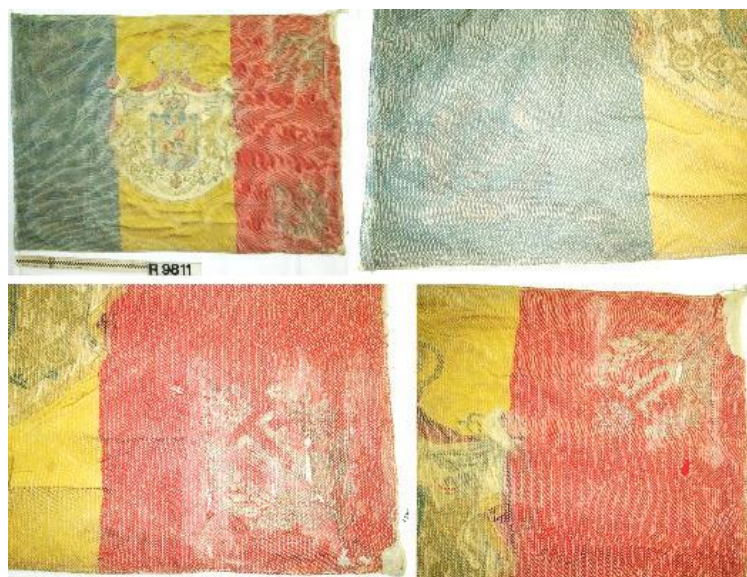

Fig. 1. Ansamblu fața 1 și detalii înainte de restaurare.

Stema este formată din: scut brodat cu fire din mătase bleu; acvilă brodată cu fire metalice aurii, cruciată; deasupra se află coroana regală lucrată cu fire metalice aurii, argintii, fire din mătase grenă și crem; atributele suverane: spada în gheara dreaptă brodată cu fire metalice argintii, aurii și din mătase de culoare maro, la mâner, sceptrul în gheara stângă brodată cu fire metalice aurii; pe piept se află un scut scartelat alcătuit din cinci cartiere care reprezintă provinciile românești: Țara Românească, Moldova, Oltenia și Banatul, Transilvania și Dobrogea, având la bază un triunghi în șef, iar pe centrul scutului, un ecuson în abis, care conține scartelatul de argint și negru al Casei domnitoare brodat cu fire metalice argintii și fire din mătase neagră.

În cartierul unu, pe un fond de culoare bleu, brodat cu fire din mătase, se află o acvilă cruciată, brodată cu fire metalice aurii, cu ciocul din mătase roșie; ghearele sunt lucrate cu fire din mătase de culoare roșie; soarele este brodat cu fire metalice aurii și argintii, în mijloc, iar luna cu fire metalice aurii: Țara Românească.

În cartierul doi, pe un fond brodat cu fire din mătase de culoare roșie se află un cap de zimbbru brodat cu mătase albă la față și cu mătase neagră la ochi, gură și contur; steaua care se află între coarne este lucrată cu fire metalice aurii și argintii, în mijloc, având cinci colțuri; în dreapta se află soarele și în stânga luna, ambele brodate cu fire metalice aurii: Moldova.

În cartierul trei, pe fond roșu brodat cu fire din mătase se află un leu cusut cu fire metalice aurii, trecând spre dreapta, pe un pod lucrat tot cu fire metalice aurii, înălțat peste valuri din fire metalice argintii: Oltenia și Banatul.

În cartierul patru, în primul câmp, pe un fond bleu brodat cu fire din mătase, se află o acvilă neagră din mătase, ieșind din linia fasciei, cusută cu fire din mătase de culoare roșie, limbată roșu; soarele și luna, care însoțesc acvila, sunt lucrate cu fire metalice aurii și argintii; în câmpul inferior sunt șapte turnuri brodate cu fire din mătase roșie, plasate patru sus și trei jos: Transilvania.

În triunghiul în șef, de la baza scutului, pe un fond lucrat cu fire din mătase de culoare bleu sunt brodați doi delfini afrontați, din fire metalice aurii: Dobrogea.

Scutul mare, pe care se află acvila este timbrat de o coroană, lucrată cu fire metalice aurii și argintii și este susținut de doi lei brodați cu fire metalice aurii, limbați roșu-grenă cu fire din mătase.

Colanul „ordinului Carol I” este brodat cu fire metalice aurii, argintii, fire din mătase roșie, bleu și grenă. Deviza „Nihil Sine Deo” („Nimic fără Dumnezeu”) se află înscrisă pe o eșarfă brodată cu fire din mătase bleu, în degrade; literele sunt cusute cu fire metalice aurii. Eșarfa este plasată dedesubtul scutului și a celor doi suportați. Totul este așezat sub un mantou de

culoare grena la exterior și crem în interior, iar franjurii sunt realizați din fire metalice aurii.

Coroana regală mare de deasupra mantoului este brodată cu fire metalice aurii, argintii și fire din mătase roșie, bleu și grena.

Înainte de începerea restaurării, drapelul prezenta mai multe degradări fizico-mecanice și chimice: depuneri de praf, șifonări, cutări, gonflări, găurirea și sfâșierea mătăsii în zonele de prindere pe hampă, tăieturi, lipsuri de material, rupturi, uzura mătăsii de la stema regală, deșirări și destrămări în zonele cu tăieturi de pe margine, alterarea adezivului cu care a fost lipit tul-ul pe mătase și pătarea acestor zone, fragilizarea mătăsii, deformarea materialului, pete de natură necunoscută, care existau încă înainte de a fi acoperit cu tul, pete de rugină pe mătasea albastră, în zonele de ținuire a drapelului pe hampă, deshidratarea mătăsii și a firelor din mătase din interiorul firelor metalice răsucite și ruperea lor, oxidarea firelor metalice argintii și aurii de la broderiile cifrurilor și ale stemelor regale, de pe ambele fețe ale drapelului (Fig. 2).

Fig. 2. Ansambluri, fața 1-2 și detalii după desfacerea tul-ului din bumbac.

La baza producerii mișcărilor dimensionale, care reprezintă dilatățile și contractările fibrelor textile, stă higroscopicitatea, una dintre principalele proprietăți ale materialelor de natură organică. Aceasta constă în absorbția și desorbția umidității din aer; acest proces continuu duce la deformarea pieselor textile, iar în cazul în care uscarea se produce lent, pot apărea efecte nedorite, cum ar fi cearcănele de umezeală, care, la rândul lor, pot favoriza apariția petelor de mucegai pe materialul textil.

Efectele degradării care apar și sunt vizibile sunt tocmai acele rupturi, găuri și sfâșieri în material, care fac să fie necesară restaurarea.

Pentru determinarea elementelor din care sunt constituite firele metalice aurii ale broderiilor metalice au fost efectuate analize XRF cu un spectrometru portabil tip InnovX Systems Alpha Series cu tub dotat cu anticatod din W, diodă SiPIN, sistem de răcire prin efect Peltier; parametri de lucru: tensiune 40 kV, intensitate 35 microA, timp de achiziție 120 secunde, realizarea fiind posibilă cu ajutorul specialiștilor din cadrul Laboratorului de Investigații fizico-chimice al Muzeului Național de Istorie a României (Fig. 3).

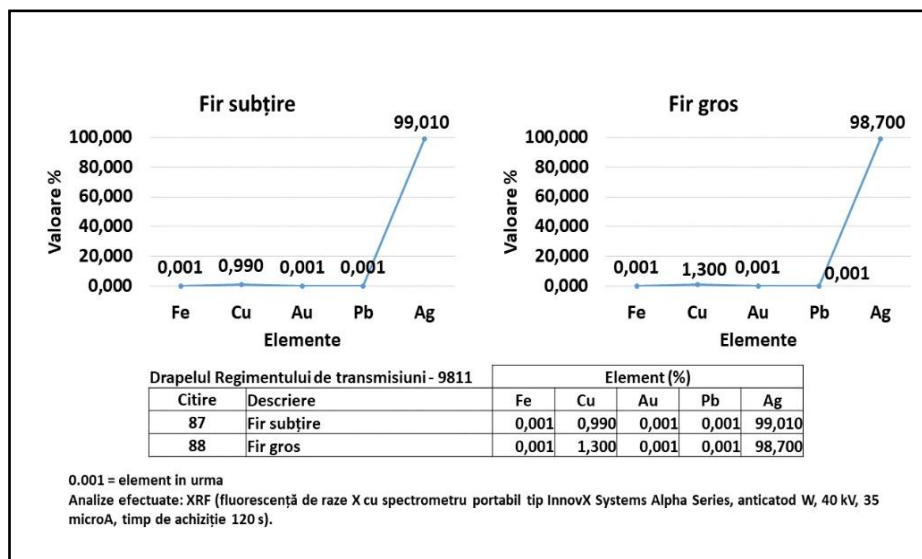

Fig. 3. Rezultatele analizelor XRF pentru firele metalice.

Înainte de începerea restaurării au fost efectuate probe de migrare ale culorilor și s-a constatat că niciuna dintre culorile drapelului sau de la stemele regale nu migrează. Au fost realizate fotografii de ansamblu și detalii, care au scos în evidență degradările și intervențiile anterioare.

După ce a fost discutat tul-ul din bumbac de pe suprafața drapelului s-a trecut la desprăfuirea mătăsii prin periere ușoară. Pentru obținerea unei hidratări bune și pentru a putea acționa mecanic asupra suprafeței, în timpul procesului de restaurare, mătasea a fost impregnată cu soluția de înmuiere formată din alcool etilic, glicerină și apă distilată, după care s-a efectuat clătirea cu apă distilată, până la îndepărtarea impurităților.

Drapelul a fost întins pe masa de sticlă în vederea uscării și au fost schimbate colile de hârtie de filtru, surplusul de apă fiind absorbit rapid, prin

presare ușoară. Tratatamentul de curățire a mătăsii a continuat cu aplicarea soluției din decoct de *Radix Saponariae* și apă distilată.

S-a acționat mecanic asupra suprafeței, cu o pensulă cu fir moale și lung, insistând în zonele cu broderie din fire metalice, după care s-a efectuat o nouă clătire cu apă distilată până la eliminarea impurităților din profunzimea țesăturii și a broderiilor metalice. Operațiunea de curățire cu soluția din decoct de *Radix Saponariae* s-a efectuat și pe fața a doua a drapelului, urmată de clătirea cu apă distilată și apoi, la fel ca în etapa anterioară, surplusul de apă a fost îndepărtat cu ajutorul hârtiei de filtru (Fig. 4).

Fig. 4. Ansambluri, fața 1-2 și detalii după aplicarea tratamentului de curățire a mătăsii cu soluție din decoct de *Radix Saponariae* și apă distilată.

În urma tratamentului de curățire cu soluția din decoct de *Radix Saponariae*, mătasea drapelului s-a hidratat, capacitatea de absorbție a fibrelor a crescut, cutele și plierile puternice s-au estompat, drapelul a revenit la forma inițială, prin eliminarea, în mare parte, a deformărilor dimensionale, iar fibrele țesăturii din mătase s-au relaxat.

Au fost pregătite bucățile de tul, în vederea consolidării și protejării suprafeței mătăsii în zonele cu sfâșieri și rupturi. Am ales integrarea cromatică a tul-ului, pentru a crea o imagine de ansamblu prin care să nu fie estompate culorile drapelului. Pentru vopsirea tul-ului și a firelor din borangic am utilizat coloranți de vopsire din clasa C, iar ca agent de nivelare am folosit acid acetic⁹.

⁹ S. Macri, *Studiu asupra unor coloranți textili folosiți în procesul de restaurare*, în „Cercetări de conservare și restaurare”, București, 1982, p. 171.

Următoarea fază de lucru a fost aceea de consolidare cu tul, în zonele degradate, unde existau rupturi în mătase, la colțuri, pe margini și în zonele cu tăieturi în mătase și lângă broderiile metalice de la cifruri, folosind fire din borangic, integrate cromatic.

Marginile tăieturilor au fost apropiate prin coasere în „x”, petrecând firul de borangic folosit, atât pe fața, cât și pe spatele mătăsii, la pas mediu conform fiecărei dimensiuni ale zonelor respective, tensionând firul suficient pentru a realiza apropierea marginilor. Oricât s-ar produce tensiuni în mătasea drapelului, marginile astfel apropiate nu s-ar putea suprapune tocmai datorită acestui punct de coasere. Tighele dublu încrucișate se vede numai între marginile rupturilor din mătase, el fiind ascuns fețelor drapelului.

Tul-ul a fost impregnat cu o soluție de C.M.C. și apă distilată, în vederea obținerii unei apretări evitând astfel gonflările și șifonările ulterioare, după fixarea lui în zonele cu degradări. (Fig. 5).

Fig. 5. Detalii după consolidarea drapelului cu tul integrat cromatic, în zonele cu degradări.

După fixarea tul-ului în zonele degradate de pe ambele fețe, drapelul a fost dimensionat respectând mărimile originale și a fost cusut pe margine cu fire din borangic integrate cromatic, iar la sfârșitul procesului de restaurare a fost prins numărul de inventar (Fig. 6).

Fig. 6. Ansamluri, fața 1-2, după restaurare.

Patrimoniul cultural cuprinde mărturiile fundamentale ale istoriei și civilizației umane, iar prin protejarea bunurilor culturale oamenii fac dovada înțelegerii valorilor și semnificațiilor pe care le reprezintă acestea. Ocrotirea patrimoniului a devenit o problemă care preocupă un număr tot mai mare de specialiști, instituții, organisme naționale și internaționale.

Factorii fizico-chimici din mediul ambiant au un rol extrem de important în mecanismul degradării. Acționându-se direct asupra acestor factori (umiditatea, oxigenul din aer, gazele reactive, lumina și temperatura) se pot opri procesele fizice sau chimice pe care le-ar putea provoca aceștia, prevenindu-se efectele lor distrugătoare.

Cele mai multe dintre procesele care provoacă degradări sunt procese de natură chimică ce duc la producerea de transformări în structura și compoziția obiectelor. Astfel de procese afectează în primul rând bunurile vulnerabile. Sunt considerate vulnerabile acele obiecte care prin compoziția și structura lor sunt mai sensibile și predispuse la o evoluție mai rapidă a proceselor de degradare, în raport cu alte obiecte. În această categorie de obiecte vulnerabile se încadrează și piesele pe suport textil, dintre toate acestea, cele din mătase fiind cele mai expuse.

BIBLIOGRAFIE

- ANDONIE, Corneliu, CRISTEA, Camelia, *Drapele în „Istoricul Muzeului Militar Național 1923-2003”*, Editura Total Publishing, București, 2003; *„Însemnele vexilologice folosite de armata română în Războiul pentru Independență 1877-1878 (drapele, stindarde, pavilioane, jaloane, fanioane, flamuri) aflate în colecția Muzeului Militar Național”*, în „Buletinul Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I”, serie nouă, nr. 7-8, București, 2010.
- POTOCKI, A., VELCU, A. D., *Catalogul colecțiilor: steaguri, stindarde, fanioane*, mss., Biblioteca Muzeului Militar Național, București, 1931.
- MACRI, Spiridonia, *Studiu asupra unor coloranți textili folosiți în procesul de restaurare* în „Cercetări de conservare și restaurare”, Editura M.N.I.R., București, 1982.
- MOISIL, Constantin, *Stema României*, București, 1931.
- MOLDOVEANU, Aurel, *Conservarea preventivă a bunurilor culturale*, Ministerul Culturii, Editura Museion, București, 1993.
- RADOVICI, Maria, *Drapelele de luptă ocrotite de Muzeul Militar Central – nesecat izvor de educație patriotică* în „Studii și materiale de muzeografie și istorie militară”, Muzeul Militar Central, nr. 16, București, 1983.
- VELCU, Anton D., *Memorialul drapelelor oștirii române*, în „Buletinul Muzeului Militar Național”, nr. 1, București, 1937; *Steagurile României*, în „Enciclopedia Română”, vol. I, București, 1938.
- NĂSTUREL, P. V., *Steagul, stema română, însemnele domnesci, trofee*, București, 1903.
- BUCUR, Mirel-Vasile, *Anuarul Asociației Conservatorilor și Restauratorilor din România (A.C.R.RO.)*, Nr. 1, Editura „ASTRA Museum”, Sibiu, 2017 (publicație electronică).
- SMFT „Transmisiuni” - Website realizat și administrat de Centrul Sisteme Informatică și Biroul Informare și Relații Publice, Ministerul Apărării Naționale, 2004-2014 (accesat decembrie 2017).
- ILIE, Aurora-Florentina, *Fișa de restaurare „Drapelul Regimentului 1 de transmisiuni, model 1922”*, Arhiva Laboratorului de Conservare-Restaurare al Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I”, București, 2017.
- Coordonare științifică: dr. Corneliu Andonie, profesor, muzeograf, specialist în domeniul drapelelor și decorațiilor militare, armament defensiv (armuri), harnașamente și mijloace de transport hipo, în arheologie medievală (bizantină), expert în bunuri arheologice și istorico-documentare, al

Ministerului Culturii și Patrimoniului Național, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I”, București.

Investigații fizico-chimice: dr. Migdonia Georgescu, expert investigații fizico-chimice, analist, coordonator Laboratorul de Investigații Fizico-Chimice și Biologice din cadrul Muzeului Național de Istorie a României.

Conservare: ing. Gabriela Tuas, expert conservator în bunuri de patrimoniu pe suport textil, papetar și artă plastică, Colecția Drapele, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I”, București.

Realizare fotografică: Adrian Simionescu, expert tehnoredactare și foto, Secția Documentare, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I”, București.

Realizare grafică: Adrian Ilie

RESTORATION OF THE FLAG OF TRANSMISSIONS REGIMENT NO. 1, MD. 1922 - CASE STUDY

Abstract

The restoration procedures and techniques did not endanger the physical and informational integrity of the flag as they are reversible and nondestructive. Following the cleaning treatment with Radix Saponariae decoction solution, the silk was hydrated, the absorption capacity of the fibers increased, the strong creases and folds disappeared, the flag returned to its original shape, by largely eliminating the shape deformations, and the fibers of the silk fabric relaxed.

Before arriving in the museum, the flags had a well-defined function, they were functional, worn on the battlefield, outdoors, in bad weather, undergoing temperature and humidity variations and all these factors have a strong impact on the flag.